

Biernat, Andrzej

"Rewolucyjna konspiracja w Królestwie Polskim w latach 1840-1845. Edward Dembowski. t. 3", red.tomu W. A. Djakow, S. Kieniewicz, W. Śliwowska [t. III]". Wrocław 1981 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 73/3-4, 416-417

1982

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

wymagały od pojedynczego obywatela opowiedzenia się po jednej ze stron. Efekt jakim było Powstanie Listopadowe był tylko sumą tych wyborów.

M.Ż.

Powstanie czy rewolucja? W 150 rocznicę powstania listopadowego, red. Henryk Kocój, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach” nr 422, Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1981, s. 344, ilustr.

Niniejszy tom składa się z 14 studiów, poprzedzonych okolicznościowym wstępem redaktora. Z tytułowym pytaniem najściślej wiążą się teksty Józefa Dutkiewicza, który analizuje terminologię diariusza sejmowego 1830—1831 r. i Władysława Zajewskiego, charakteryzującego program ideowy lewicy powstańczej. Dwa artykuły poświęcone są postaciom odgrywającym znaczną rolę w wydarzeniach tych lat: Marian Tyrowicz pisze o działalności i poglądach Juliana Ursyna Niemcewicza, zaś Małgorzata Krupa o Walentym Zwierkowskim. Trzy dalsze artykuły (Jana Pachońskiego, Zdzisława Janeczka i Jana Ziółka) dotyczą generacji i korpusu oficerskiego; Michał Komarzyński kreśli natomiast portret zbiorowy francuskich lekarzy biorących udział w powstaniu. Szkice Jana Skarbka i Stanisława Michalkiewicza poświęcone są prasowym echem powstania. Otton Beiersdorf w artykule „Kraków wobec powstania listopadowego” analizuje szczegółowo politykę senatu Wolnego Miasta Krakowa opierając się głównie na protokołach z jego posiedzeń. Cenny źródłowo jest również tekst opracowany przez Henryka Kocója („Współpraca Prus i Rosji w tłumieniu powstania listopadowego w świetle pruskiej korespondencji urzędowej”), który przynosi wyjątki z listów pruskiego ministerstwa spraw zagranicznych do placówek dyplomatycznych oraz raporty tych ostatnich; niestety wydawca nie zaopatrzył ich w aparat krytyczny. Tom zamyka studium Bogusława Cyglera pt. „Obchody rocznic wybuchu powstania listopadowego na emigracji do 1846 roku” przedstawiające poglądy różnych ugrupowań emigracyjnych na przyczyny wybuchu i klęski. Uzupełniają go rozszerzony indeks osobowy oraz streszczenia w języku rosyjskim i francuskim.

A.S.

Rewolucyjna konspiracja w Królestwie Polskim w latach 1840—1845. Edward Dembowski, redaktorzy tomu: W. A. Dżakow, S. Kieniewicz, W. Śliwowska. Dokumenty do druku przygotowali: W. A. Dżakow, J. Skowronek, W. Śliwowska przy współudziale H. Makarowej i O. Morozowej. *Polskie ruchy społeczno-polityczne i życie literackie 1832—1855. Studia i materiały* [t. III.] Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo PAN, Wrocław 1981, s. 815.

Jest to drugi z kolei a trzeci tom w serii mającej uprzystępnąć badaczom odnalezione niedawno w archiwach radzieckich, a zwłaszcza w Centralnym Państwowym Archiwum Wojskowo-Historycznym ZSRR w Moskwie, przez niestrudzonego szperacza i wybitnego znawcę problemu W. A. Dżakowa, materiały źródłowe do dziejów społeczno-politycznych okresu międzypowstaniowego. Tym razem zostały wzięte na warsztat konspiracyjne organizacje, które powstały po rozbiu Stowarzyszenia Ludu Polskiego i działały do wielkiej wpadki spisku ks. Piotra Ściegieniego. Zgodnie z założeniami serii tom składa się z dwóch części. W pierwszej

zawarte jest siedem studiów: W. Dżakowa „Konspiracje w Królestwie Polskim w latach 1839—1845” będące wbrew zastrzeżeniom autora zwięzłym przeglądem zagadnienia i wprowadzeniem w problematykę tomu, Marii Żmigrodzkiej o Edwardzie Dembowskim i warszawskim „przedwiośniu”, Marii Janion o warszawskiej „Lewicy romantycznej” i Jerzego Skowronka „Piotr Ściegienny a polski «populizm romantyczny»”. Trzy ostatnie teksty (Franciszki Ramotowskiej, Bolesława Szostakowicza i Dory Kacnelson) mają charakter przeglądów źródłowych. Na uwagę zasługują informacyjne artykuły o materiałach do dziejów polskich zesłańców na Syberii przechowywanych w archiwach Syberii Wschodniej a zwłaszcza Irkucku oraz Państwowym Archiwum Okręgu Czytyńskiego, gdzie zachowały się źródła do losów skazanych na katorgę nerczyńską.

Część druga przynosi blisko 70 niepublikowanych dotychczas przekazów źródłowych, w większości zeznań śledczych ale i nieco związanej z nimi korespondencji urzędowej, które zostały pogrupowane wedle rozpoznanych organizacji konspiracyjnych działających w omawianym okresie. Są tu więc źródła do dziejów Związku warszawsko-lubelskiego G. Gzowskiego, A. Grossa, A. Karpińskiego, Kółka T. Wernera i J. Krzywickiego, Kółka H. Wokulskiego, spisku ks. P. Ściegiennego oraz jedno pismo dotyczące sprawy Karola Levitoux. Nie są to oczywiście wszystkie źródła, które udało się odszukać. Ograniczona, i tak opasła, objętość wydawnictwa zmusiła edytorów do selekcji, której dokonał W. Dżakow, wybierając te materiały, które charakteryzowały się bogactwem faktografii. Wstępy poprzedzające każdą z wyodrębnionych grup akt a zwłaszcza zawarta w nich charakterystyka zespołu, z którego pochodzą oraz informacje umieszczone w przypisach wskazują na te źródła, które zostały pominięte w wydawnictwie. Tom opatrzony został starannym indeksem osób. Wydawcy zapowiadają ukazanie się wkrótce kolejnego tomu serii, na który należy oczekiwać z niecierpliwością.

A.B.

Henryk Kamieński, *Stan średni i powstanie*, wydali Wanda Stummer i Stefan Kieniewicz, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982, s. 206.

Ten ważny fragment spuścizny jednego z najwybitniejszych ideologów polskiej rewolucyjnej demokracji uchodził za bezpowrotnie zatracony; odnalezienie w 1979 r. w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego rękopisu pochodzącego ze zbiorów rapperswilskich umożliwiło niniejszą edycję. „Stan średni i powstanie” napisany został w 1845 r. i w myśl intencji autora miał być wydany na emigracji, podobnie jak jego poprzednie prace „O prawach żywotnych narodu polskiego” i „Katechizm demokratyczny”. Kamieński przywiązywał do tego tekstu dużą wagę, licząc, że pomoże on w agitacji do działań spiskowych ważnej grupy oficjalistów dworskich i drobnych dzierżawców. Podobnie jak niektóre dokumenty Towarzystwa Demokratycznego Polskiego oraz inne prace samego autora ujęty jest on w znacznej części w formę pytań i obszernych odpowiedzi, traktujących głównie o miejscu „stanu średniego” w społeczeństwie i jego obowiązkach w przygotowywaniu walki o niepodległość ojczyzny. W skład broszury wchodzi także „Uwagi, rady i nauki”, swoisty podręcznik agitatorów i organizatorów przyszłego powstania; świadczy on raz jeszcze o bystrości i przenikliwości amatorskich obserwacji psychologicznych i socjologicznych Kamieńskiego.